

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

IMIĘ I NAZWISKO AUTORA PRACY: Katarzyna Płaszczyńska–Herman

TYTUŁ ROZPRAWY: Książka w rękach zakonnika.

Oprawy druków z szesnastowiecznych bibliotek dominikańskich

IMIĘ I NAZWISKO PROMOTORA: prof. dr hab. Janusz Gruchała

Celem pracy była analiza szesnastowiecznych opraw zachowanych w bibliotece krakowskiego konwentu oo. Dominikanów. Istotne było ustalenie, czy dominikanie pracujący w XVI wieku na terenie Rzeczypospolitej posiadali własne warsztaty introligatorskie, czy przykładali wagę do oprawiania używanych przez siebie ksiąg i – jeśli tak – to jak wyglądała praktyka oprawiania ich ksiązek na tle panujących wówczas zwyczajów czytelniczych. Tematy te rozważano w kontekście kultury książki renesansowego Krakowa i roli bibliotek w życiu intelektualnym Braci Kaznodziejów.

Niniejsza rozprawa jest efektem kwerendy przeprowadzonej w magazynach biblioteki oo. Dominikanów w Krakowie, gdzie przechowywanych jest ponad 3,5 tysiąca szesnastowiecznych druków.

W pierwszym rozdziale przedstawiony został stan badań nad polskimi oprawami, ze szczególnym uwzględnieniem supereklibrisu. Pokrótce omówione zostały także publikacje poświęcone oprawom przechowywanym w klasztorach, a także – bardziej szczegółowo – wcześniejsze prace na temat bibliotek dominikańskich.

W rozdziale drugim opisana została metodologia pracy – kwerenda w magazynach bibliotecznych, dobór, a następnie sposób prowadzenia analizy zgromadzonego materiału.

W rozdziale trzecim renesansowy Kraków przedstawiony został jako centrum produkcji i konsumpcji książki. Będąc dużym ośrodkiem urbanistycznym, siedzibą dworu oraz, za sprawą istniejącego tam od kilku stuleci uniwersytetu, stolicą intelektualną kraju, stwarzał dogodne warunki do rozwoju drukarstwa, a co za tym idzie – dziedzin pokrewnych, takich jak papiernictwo, księgarstwo czy introligatorstwo. Postępujący w XVI wieku wzrost zamożności mieszczaństwa, coraz bardziej zainteresowanego kulturą i nauką, a także skupienie w obrębie murów miejskich wielu instytucji kościelnych – w tym licznych klasztorów – również wpływało na rozwój produkcji książki, służącej celom religijnym, nauce i rozrywce.

Czwarty rozdział poświęcony został kulturze książki i roli biblioteki w zakonie dominikanów. Już w pierwszych wiekach istnienia zakonu wykształcił się sposób postrzegania zbiorów bibliotecznych aktualny właściwie do dziś – książki były ważnym narzędziem w pracy duszpasterskiej i naukowej zakonników, dlatego tworzono precyzyjne przepisy dotyczące wypożyczania, przechowywania i konserwacji zbiorów. Wielokrotnie też na kapitułach podkreślano znaczenie księgozbioru i zalecano utrzymywanie porządku w bibliotekach. Nakazywano także aktualizację zbiorów, tym samym książki niepotrzebne – przestarzałe oraz dublety – usuwano, sprzedawano, bądź wymieniano na potrzebne tytuły. W dalszej części rozdziału opisano dzieje biblioteki od początków jej istnienia do dziś. Szczególnie istotny dla jej historii jest rok 1850, kiedy to w wielkim pożarze Krakowa niemal cały księgozbiór uległ zniszczeniu – zachowały się nieliczne egzemplarze, zidentyfikowane dzięki osiemnastowiecznemu supereklibrisowi. W dzisiejszej bibliotece znajdują się książki z różnych bibliotek prowincji polskiej – trzon stanowią druki przywiezione w XX wieku ze Lwowa i z Warszawy.

W rozdziale piątym szczególną uwagę poświęcono oprawom druków gromadzonych przez Braci Kaznodziejów, zwłaszcza tych związanych z klasztorem krakowskim. Opisano kilkanaście nieznanymi wcześniej supereklibrisów, wyodrębniono prywatne biblioteki dominikanów, a także wskazano na związki zakonników–bibliofilów z krakowskimi introligatorami. Jednym z poruszonych wątków jest dotychczas mało znana w zakonach mendykanckich praktyka wykonywania opraw donacyjnych. Szerzej opisane zostały oprawy książek z proveniencjami Łukasza ze Lwowa OP, Melchiora z Mościsk OP oraz Abrahama Bzowskiego OP.

Spostrzeżenia dotyczące niektórych grup opraw dominikańskich skierowały uwagę autorki na zagadnienie handlu oprawionymi książkami w szesnastowiecznym Krakowie. W ostatnim rozdziale wątek ten został rozwinięty – omówione zostały inwentarze księgarskie i introligatorskie zawierające informacje o oferowanych książkach w oprawach oraz znane przypadki współpracy introligatorów i księgarzy. Na końcu scharakteryzowane zostały dwie oprawy Biblii w przekładzie Jakuba Wujka (jedna z nich przechowywana w bibliotece oo. Dominikanów), które – zdaniem autorki – oprawione zostały przed wystawieniem na sprzedaż.